1.3. ПРАВОВЕ ТА НАУКОВО-ПРИКЛАДНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ВПЛИВ ТЯЖКОЇ ОБСТАВИНИ" ТА "ВКРАЙ НЕВИГІДНІ УМОВИ" ДЛЯ ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМ ПРАВОЧИНУ ЗА СТАТТЕЮ 233 ЦК УКРАЇНИ РОЗ'ЯСНЕНІ ПОСТАНОВОЮ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ У СПРАВІ № 6-551ЦС16 ВІД 06 КВІТНЯ 2016Р.[1]

Верховний Суд України

Реферат. Постанову Верховного Суду України від 6 квітня 2016 року у справі № 6-551цс16 реферовано з огляду на її значення для спорів про визнання недійсними правочинів, вчинених з вадами волі. Предметом тлумачення стали поняття «вплив тяжкої обставини» та «вкрай невигідні умови» в розумінні статті 233 Цивільного кодексу України. Суд виходив з частини третьої статті 203 ЦК України, за якою волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі, та з частини першої статті 233 ЦК, що дозволяє визнати недійсним правочин, вчинений під впливом тяжкої обставини і на вкрай невигідних умовах, незалежно від того, хто був його ініціатором. Правову позицію сформульовано щодо договору дарування (стаття 717 ЦК): волевиявлення дарувальника має бути спрямоване на добровільне й безоплатне відчуження майна без будь-якого примусу життєвих обставин чи сторонніх осіб. ВСУ наголосив, що особа, яка вчиняє правочин під впливом тяжкої обставини, діє добровільно й усвідомлює свої дії, але вимушена їх вчинити, тому її волевиявлення не є вільним і не відповідає внутрішній волі; стаття 233 ЦК не містить обмежень щодо застосування до окремих правовідносин, зокрема до дарування. За узагальненням редакції, позивач має довести в сукупності: наявність тяжких обставин (хвороба, смерть годувальника, загроза втрати житла чи банкрутства тощо); вчинення правочину саме для їх усунення або зменшення; відсутність насильства, обману чи помилки; усвідомлення своїх дій за вимушеності їх вчинення. Ключова теза постанови: особа, яка оскаржує правочин, має довести, що за відсутності тяжкої обставини його не було б вчинено взагалі або вчинено на інших умовах. Окремо підкреслено потребу довести нерозривний причиново-наслідковий зв'язок між тяжкими обставинами та спірним правочином. Для судових експертів-психологів ці позиції окреслюють предмет судово-психологічної експертизи у справах про недійсність правочинів з вадами волі, а для юристів – структуру доказування.

Ключові слова: вади волі, недійсність правочину, стаття 233 ЦК України, тяжка обставина, вкрай невигідні умови, договір дарування, вільне волевиявлення, Верховний Суд України, судово-психологічна експертиза.

Interpretation of the Notions 'Influence of a Grave Circumstance' and 'Extremely Unfavourable Terms' for Invalidating a Transaction Under Article 233 of the Civil Code of Ukraine, as Clarified by the Supreme Court of Ukraine in Case No. 6-551цс16 of 6 April 2016

Verkhovnyi Sud Ukrainy.

Abstract. Disputes over transactions concluded under the pressure of difficult life circumstances require courts to distinguish a free expression of will from a forced one. This review presents

the resolution of the Supreme Court of Ukraine of 6 April 2016 in case No. 6-551цс16, which interprets the notions of influence of a grave circumstance and extremely unfavourable terms under Article 233 of the Civil Code of Ukraine. The Court relied on Article 203(3), which requires a party's expression of will to be free and to correspond to its inner will, and on Article 233(1), which allows a court to invalidate a transaction made under a grave circumstance and on extremely unfavourable terms regardless of who initiated it. Applying these provisions to a gift agreement (Article 717), the Court held that the donor's will must be aimed at voluntary and gratuitous alienation of property, free from any compulsion by life circumstances or third parties. A person acting under a grave circumstance acts voluntarily and understands the actions but is forced to take them, so the expression of will is not free; Article 233 does not restrict its application to particular relationships, including gifts. As summarised by the editors, the claimant must prove in aggregate the grave circumstances (illness, death of the breadwinner, threat of losing housing or bankruptcy), that the transaction was made precisely to remove or mitigate them, the absence of violence, fraud or mistake, and awareness of one's actions combined with compulsion. The decisive test is whether, without the grave circumstance, the transaction would not have been made at all or would have been made on other terms, with a causal link to the disputed transaction. These positions shape the subject of forensic psychological examination in cases on transactions with defects of will.

Keywords: defects of will, invalidity of a transaction, Article 233 of the Civil Code of Ukraine, grave circumstance, extremely unfavourable terms, gift agreement, free expression of will, Supreme Court of Ukraine, forensic psychological examination.

Першоджерело: *Постанова Верховного Суду України від 6 квіт. 2016 р. у справі № 6-551цс16.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 23.04.2018.*

References

1. Verkhovnyi Sud Ukrainy. Tlumachennia poniattia "vplyv tiazhkoi obstavyny" ta "vkrai nevyhidni umovy" dlia vyznannia nediisnym pravochynu za statteiu 233 TSK Ukrainy roziasneni Postanovoiu Verkhovnoho Sudu Ukrainy u spravi № 6-551tss16 vid 06 kvitnia 2016r. [Interpretation of the Notions 'Influence of a Grave Circumstance' and 'Extremely Unfavourable Terms' for Invalidating a Transaction Under Article 233 of the Civil Code of Ukraine, as Clarified by the Supreme Court of Ukraine in Case No. 6-551Tss16 of 6 April 2016] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2018. Vol. 3, No. 2 (14). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/816-tlumachennya-ponyattya-vpliv-tyazhkoji-obstavini-ta-vkraj-nevigidni-umovi-dlya-viznannya-nedijsnim-pravochinu-za-stateyu-233-tsk-ukrajini-roz-yasneni-postanovoyu-verkhovnogo-sudu-ukrajini-u-spravi-6-551tss16-vid-06-kvitnya-2016r (onovlena versiia vid 21.11.2020). [in Ukrainian].

2. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 6 kvit. 2016 r. u spravi № 6-551tss16 [Ruling of the Supreme Court of Ukraine of 6 April 2016 in Case No. 6-551Tss16]. URL: http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/c9d71fec28d1921dc2257f96003b90a2/$FILE/6-551%D1%86%D1%8116.doc (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].